

Лексико-семантичні норми наукового стилю (4 год)

На все впливає мови чистота:

Зір глибшає, і кращають уста,

Стає точнішим слух, а думка гнеться,

Як вітром розколихані жита.

Дмитро Павличко

План

1. Коротка характеристика лексикографічних праць української мови XX–XXI століть.
2. Інтерференція як засіб лексичного уподібнення.
3. Роль запозичень у розвитку мови.
4. Тавтологія й плеоназм як порушення норм культури мовлення.

Література до теми

Основна

1. **Городенська Катерина. Українське слово у вимірах сьогодення. – Видання друге, істотно доповнене. – К.: КММ, 2019. – 208 с.**
2. Літературна норма і мовна практика: Монографія / Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Коць Т. А. та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. – Ніжин: ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2013. – 320 с.
3. О. О. Тараненко. Українська лексикографія 1917 – кінця 20 ст. // “Українська мова”. Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін.]. – 2 вид., випр. і доп. – К.: “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2004. ...
4. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради. – К., 1999. – 121 с.
5. Синявський О. Норми української літературної мови. – Л.: Українське видавництво. – 1941. – 364 с.
6. **Фаріон І. Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей): [монографія]. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. – 332 с. – С. 113 – 189.**

Додаткова

1. Колібаба Л.М. Реактуалізація префіксально-суфіксальних дієслів в українських наукових та публіцистичних текстах. *Українська мова*, 2019, № 3. С. 81 – 93 // https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/3_19/9.pdf.
2. Коляденко О.О. Установлювати відповідність – увідповіднювати; установлювати послідовність – упослідовнювати; робити висновки – висновувати *Термінологічний вісник*. 2019. Вип. 5. С. 392 – 394 // https://iul-nasu.org.ua/pdf/termvisnik/terv_2019_5_62.pdf.
3. Селігей П. Типи багатослів'я в наукових текстах. *Українська мова*. 2013. № 4. С. 22 – 24.
4. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект): автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1997. 40 с.
5. Антонів Ю. Репресовані слова // Урок української. – 2003. – № 7.
6. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. – Київ: Академія, 2004. – 342 с.
7. Волощак М. Неправильно – правильно: Довідник з українського слововживання. – К., 2007.
8. Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., та ін. Словник-довідник з культури української мови. – Л., 1996.
9. Караванський С. Секрети української мови. – К.: Кобза, 1994. – 345 с.
10. Коваль А. П. Слово про слово. – К.: Рад. школа, 1986. – 384 с.
11. Культура української мови: Довідник / С. Я. Єрмоленко, Н. Я. Дзюбишина-Мельник, К. В. Ленець та ін.; За ред. В. М. Русанівського. – К.: Либідь, 1990. – 304 с.
12. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навч. посіб. – К. : ВЦ “Академія”, 2007. – 360 с.

13. Пентилюк М. Культура мови і стилістика : пробний підручник [для гімназій гуман. профілю]. – К.: Вежа, 1994. – 240 с.
14. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. – К.: Наук. думка, 1976. – 287 с.
15. Сербенська О. Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: [посіб.]. – Львів: Світ, 1994. – 184 с.
16. Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 88 с.
17. Струганець Любов. Диференційні ознаки норми літературної мови // Культура слова. – 2011. – № 74. – С. 34 – 43.
18. Шерех Ю. Пороги і Запоріжжя. – Х., 1998.
19. Ющук І. Мова як засіб спілкування // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 30 – 36.
20. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. – К.: Либідь, 1991. – 253 с.

Практичні завдання

Завдання 1. Доберіть нормативні відповідники українською мовою. 1. Відкривати двері, воду, рот, сезон, секрет, очі, пляшку, таємницю, книгу, родовища, душу, нову сторінку. 2. Знаходитися де, на військовій службі, у користуванні, при владі, на території, у кризі, у збитках. 3. Поступити (поступати) до лікарні, по закону, достойно, в інститут, в підпорядкування, в продаж, у власність, на роботу.

Завдання 2. Поясніть значення слів, уведіть їх до тексту. 1. Відносини – відношення – стосунки; тепер – сьогодні – нині; уява – уявлення; мова йде – мовиться – йдеться; виняток – виключення; смисл – рація – сенс. 2. Сподіватися – надіятися; притаманний – уластивий – характерний; першочерговий – першорядний – перший; зміст – смисл – суть – значення. 3. Вірно – правильно – слушно; думка – гадка – мисль; суттєвий – важливий; відносно – щодо – стосовно – по відношенню; житловий – жилий; іноземний – іношомовний.

Завдання 3. Уведіть слова-зв'язки в речення. Поміркуйте про доцільність кожного. Дозвольте також...; користуючись нагодою, я хотів би...; одночасно хочу сказати...; хочу також зазначити, що...; просимо також особливу увагу звернути...; вважаємо доцільним...; доречним буд зауваження стосовно/щодо...; не зайвим буде також згадати...; ще раз дякуємо Вам...; дякую за допомогу в ситуації... .

Завдання 4. Поясніть значення й особливості функціонування наведених іношомовних слів, уведіть у контекст. Поставте наголоси у цих словах. Менеджер, імідж, “ноу-хау”, субординація, брифінг, пресинг, блокбастер, мас-медіа, шеф, ноутбук, модем, хіт, спонсор, кастинг.

Завдання 5. Установіть, яка з двох дієслівних конструкцій правильна. Апелювати рішення – апелювати до керівництва; допуститися помилки – допуститися до помилки; скористатися порадою – скористатися з поради; наголошувати на факти – наголошувати на факт; підвести підсумки сказаного – підвести підсумки сказаному; спричинятися до поразки – спричинятися поразці; нехтувати пораду – нехтувати порадою; за відомостями – по відомостях; за домовленістю – по домовленості; на захист – в захист; на знак вдячності – у знак вдячності; по мірі – в міру; з ініціативи – по ініціативі; згідно наказу – згідно з наказом.

Завдання 6. Виправте помилки в тексті, перекладеному за допомогою гуглового перекладача. Перекладіть текст українською мовою. Презентуйте особливості українського мовного етикету. У різних народів існують свої особливості у порядку вітання, але при всьому різноманітті привітань міжнародний етикет у своїй основі однаковий: зустрічаючись, люди бажають один одному доброго ранку, дня чи вечора, добра та благополуччя у сім'ї, здоров'я. Якщо у вас немає можливості докладно ознайомитися зі звичаями того чи іншого народу, краще дотримуватися загальноприйнятих норм. Головне, слід завжди пам'ятати про те, що вітання – це ваша “візитна картка”, за якою оточуючі судитимуть про рівень вашої ввічливості та чемності стосовно інших і будуть ставитися до вас так само, як і ви ставитеся до них. Треба бути дуже обережним при використанні різних слів із молодіжного сленгу, наприклад “класно”, “кльово”, “фартово” та їм подібних. На жаль, сучасна мова надто засмічена словами, що мають часто кримінально-блатне походження, а багато людей вживають їх, навіть не замислюючись про це. Безумовно, більшість подібних слів абсолютно не підходить для лексикону вихованої людини, хоча часом вони дуже поширені серед молодих людей, які використовують такі вирази, щоб виглядати “своїми” в компанії. Але це лише один аспект. А неохайна, засмічена мова так само неприємна, як і неохайна людина. Звичайно, ідеального співрозмовника, швидше за все, не існує. Головне в розмові – це вміти слухати і дотримуватися почуття міри (Енциклопедія етикету).

Завдання 7. Поясніть, чим різняться одиниці синонімних рядів, установіть, які одиниці ненормативні. Синоніми четвертого ряду введіть у речення. 1. Довіряти, мати довіру, вірити, покладатися. 2. Завіряти, запевняти, дати слово, дати обіцянку, гарантувати, дати гарантію. 3. Основний, головний, найважливіший, найактуальніший, першорядний, першочерговий, пріоритетний. 4. Повідомляти, сповістити, проінформувати, довести до відома, дати знати. 5. Міркування, думка, зауваження, переконання, передбачення.

Завдання 8. Замініть ненормативні конструкції правильними. Запам'ятайте нормативні моделі. Ужити заходи, глузувати над опонентом, говорити на англійській, дивуватися поведінці, доглядати за хворим, дотримати слово, женитися на багатій, завдати біль, запобігати ласки перед керівником, запобігати руйнування, знущатися над людиною, зрадити Батьківщині, ігнорувати попередженням, їхати на машині, говорити по телефону, легковажити дорученням, навчати мові, нехтувати порадами, сміятися над людиною, спонукати до дії, телефонувати до нього, хворіти грипом, шкочувати грошей.

Завдання 9. Замініть іншомовні слова власне українськими. Фонтан, гімнастика, фактор, тираж, фотографія, бібліотека, форма (одягу), масштаб (картографічний), прогрес, бутерброд, торт, борт, азарт, аплодисменти, баланс, пейзаж, портмоне, мемуари, рюкзак.

Завдання 10. Надішліть викладачеві один-два абзаци з Вашого наукового тексту, наприклад, статті / тез / обґрунтування АБО будьте готові вивести на екран свої абзаци.